

Introspectie en retrospectie: de Raad voor de Kunst in de jaren negentig*

J. de Ruiter Maatschappelijke relevantie, maatschappelijke respons, kwaliteit en vernieuwing. Centrale thema's in het debat over de legitimering van de publieke uitgaven voor de kunst. Ten overstaan van de minister van WVC filosofeerde mr. J. de Ruiter, voorzitter van de Raad voor de Kunst, over verleden en toekomst van ons belangrijkste adviesorgaan op het terrein van de kunst. In het perspectief van de Europese eenwording staat het vaderlandse kunstbeleid voor een herijking van uitgangspunten. De Raad voor de Kunst heeft in die ontwikkeling een belangrijke functie.

Wat is op een plenaire vergadering van de Raad voor de Kunst aan de orde? Allereerst kunst, kunstbeleid en advisering over kunstbeleid. En dat alles in het raamwerk van de vragen: waar komen wij vandaan en waar gaan wij heen? Verleden en toekomst dus. Voor een voordracht van beperkte duur is dat uiteraard in zijn algemeenheid te veelomvattend, ik moet volstaan met enkele hoofdlijnen. Een plaatsbepaling, waarbij ik iets wil zeggen over de uitgangspunten van het kunstbeleid in de afgelopen jaren, de ontwikkeling in de taken van de Raad voor de Kunst en onze Europese toekomst.

Wie terugziet op de afgelopen tien jaar wordt al naar gelang het uitgangspunt bevangen door zeer uiteenlopende gevoelens en waarderings, die ik het beste kan karakteriseren met de woorden relatief en absoluut. Eerst iets over relatief, namelijk het kunstbeleid en met name de financiële vertaling daarvan in de begroting, in relatie tot de overige financiële lotgevallen

van de natie. Sinds jaren wordt de kunst relatief ontzien, ook wanneer op andere terreinen soms forse ombuigingen werden verricht. Er is zelfs een jaar geweest waarin de begrotingspost voor de kunsten groei vertoonde, daarin slechts overtroffen door de groei van de defensiebegroting. Daaraan denk ik als oud-minister van Defensie met enige voldoening terug. Wel inziende dat velen juist onder kunstenaars hun politieke prioriteit daar niet zouden leggen. Laten wij echter om te beginnen deze relatieve bescherming van het kunstenbudget onderstrepen en tevens vaststellen dat voor het zo nauw met de kunsten verbonden terrein van het cultuurbehoud extra gelden zijn uitgetrokken. Maar juist dat laatste is een teken - dat door recente cijfers wordt bevestigd - hoe groot de achterstand op dat terrein is. Ik wil de minister, ondersteund door onze broeder, de Raad voor het Cultuurbeheer, sterkte toewensen bij de uitvoering van de plannen die zo dringend nodig is.

Dit gezegd zijnde moet mij terstond van het hart dat men van vergelijking en van betrekkelijkheden nog geen beleid kan maken dat stoelt op de aan het karakter van de kunst ontleende eisen en gerechtvaardigde verlangens. Er zijn zeker goede argumenten voor het standpunt dat ministers van Financiën over het algemeen plegen in te nemen, namelijk dat in beginsel alle sectoren van het overheidsbeleid in bezuinigingen of ombuigingen moeten worden betrokken. Maar dat is strikt genomen politiek inhoudelijk, dus naar de aard van het onderwerp gemeten, niet steeds juist. Het inderdaad moeilijke pad der prioriteitsstelling wordt dan vermeden, maar over de werkelijk belangrijke vragen in het politiek-maatschappelijk krachtenveld komt een grauwsliuier te liggen. Het is dan ook een goede zaak dat in deze tijd van krappe overheidsfinanciën enige duidelijke accenten zijn gelegd op voor Nederland belangrijke beleidsterreinen. Helaas behoren de kunsten daar niet bij en ik reken het tot mijn taak in algemene zin het eerder gedane pleidooi van de Raad voor de Kunst voor meer financiële armslag voor het kunstenbudget te onderstrepen.

Doelstellingen

Wie kennis neemt van de verschillende beleidsstukken (begrotingstoelichtingen en nota's) wordt getroffen door de fraaie bewoordingen waarin de doelstellingen van het kunstbeleid worden geformuleerd. Ook onze parlementariërs laten zich daarbij niet onbetuigd. Ik wil mij hier beperken tot enkele voorbeelden en begin met een citaat uit de toelichting op de begroting van het jaar 1982, waar minister Brinkman zegt: 'Het is mijn overtuiging - en dit in tegenstelling tot de opvatting die spreekt uit de uitslag van bepaalde enquêtes - dat kunstbeleid, als onderdeel van cultuurbeleid, ook in een periode

van schaarser wordende middelen geen luxe is. Voor artistieke vormgeving, in scheppende en herscheppende zin, geldt ook wat geldt voor wetenschappelijke reflectie: in het leven van individuele leden van een samenleving zijn zij soms onmisbaar; altijd onmisbaar zijn zij voor een samenleving als geheel.'

Gouden woorden, die wij in allerlei varianten zien terugkeren en die zich kort en goed laten samenvatten in de stelling 'kunst moet!'

Tot goed begrip wijs ik erop dat de mededeling dat kunst geen luxe is, kennelijk moet worden verstaan als 'kunst is noodzaak' en niet als 'kunst is armoede'.

Een ander citaat, nu uit de notitie Cultuurbeleid, uitgebracht op 15 mei 1985: 'Maar binnen dat ruimere domein van de cultuur gelden vanouds bepaalde terreinen als terreinen waarop een cultuur tot zelfbewustzijn komt, zich rekenschap geeft van zichzelf, waar op het proces van cultuurvorming bewust wordt geanticipeerd, gereageerd en gereflecteerd, bevestigend en tegenstrevend. Naast religie, filosofie en wetenschap is een van die terreinen de kunst, de artistieke en daaraan verwante culturele expressie. Dat is het terrein waarop een cultuur zintuiglijk waarneembaar wordt gemaakt en, zij het veelal in indirecte symbolische zin, zijn neerslag vindt als menselijk ontwerp.' En iets verderop: 'Maar, zeker bij historische retrospectie geldt voor het geheel van de artistieke en culturele expressie dat zij, binnen de cultuur in bredere zin, bij uitstek de functie vervult van commentator en soms zelfs van gangmaker. Deze "cultuur tot de tweede macht" modificeert en intensiveert de sensibiliteit. Mensen oriënteren zich daarop voor wat hun waarnemen, voelen en denken betreft. Zonder de kracht van de creatieve verbeelding zouden zelfs hele domeinen van de menselijke belevingswereld niet worden benoemd of aangeduid en zouden we daarvan

geen of slechts een vaag vermoeden hebben. Op dit alles wordt gewoonlijk impliciet gedoeld wanneer we binnen het brede gebied van de cultuur een bijzondere plaats toekennen aan de artistieke en culturele expressie. In deze zin houden kunst en cultuur voor individuele leden van een samenleving én voor een samenleving als geheel inderdaad direct verband met wat wel wordt genoemd “de kwaliteit van het bestaan”.’

Nog kernachtiger was de formulering van minister Gardeniers een paar jaar daarvoor: ‘Ik streef naar een cultuurbeleid dat gericht is op de wijze waarop mensen hun idealen en hun visie op de werkelijkheid vorm geven.’

Het is vanzelfsprekend een erg moeilijke opgave om deze schone leuzen om te zetten in een beleid dat ook nog rekening dient te houden met de harde grenzen van het financieel haalbare. Toch leveren de mooie woorden ons wel enig houvast. De kunst is het ferment van de samenleving.

Daaruit volgt dat, indien zich binnen een bepaalde sector van de kunst een crisisachtige situatie voordoet - ik denk nu even aan het theater in de achter ons liggende jaren - deze crisis slechts kan worden opgelost in samenspraak met en samenwerking van alle erbij betrokkenen. Het heeft met andere woorden weinig zin dat ‘schuldigen’ worden geïdentificeerd en tot de orde geroepen. De kunstenaar kan ‘schuldig’ worden verklaard omdat hij zich niets gelegen laat liggen aan de verlangens van het publiek en hij ‘kunstkunst’ (*l’art pour l’art*) maakt. Vanuit de kunstwereld kan daarop worden gereageerd met een zeker *dédain* over het publiek dat zich als ‘kunstconsument’ genietend rondwentelt in het grote, vaak commercieel getinte kunstaanbod. Voor beiden is de overheid (afstandelijk, bureaucratisch en ondeskundig) een gemakkelijke prooi voor kritiek die al rationaliserend wordt beantwoord door verwijzing naar de verantwoordelijkheid van de

kunstenaar en de noodzaak van een publiek, naar prioriteiten, afwegingen en beperkte budgetten. Als - ik herhaal het - de kunst zo’n wezenlijke plaats in de samenleving inneemt, dan is dit verwijtend achter elkaar aanlopen zinloos en dan rest de dialoog. Wellicht kan de Raad voor de Kunst - ik spreek later over de platformfunctie - hier een bijdrage leveren.

In de betogen ter legitimering van het kunstbeleid en de keuzen die daarbinnen moeten worden gemaakt, komen verschillende begrippen voor, die alle een aspect van het kunstbeleid vertegenwoordigen, en elk voor zich onvoldoende zijn als verklaring voor de betekenis van concreet beleid. Zij moeten dienen als verbinding tussen de schone woorden, die ik hiervoor heb geciteerd en het beleid, zoals dat van jaar tot jaar, beter gezegd van kunsttenplan tot kunsttenplan, moet worden gevoerd.

Kwaliteit

Laat ik beginnen met toch iets te zeggen over het meest algemene begrip dat met kunst in verband kan worden gebracht, namelijk de kwaliteit en het oordeel daarover. Om strijd halen woordvoerders de bekende maar veelal niet in de juiste context geplaatste woorden van Thorbecke aan, daarbij wel eens vergetend dat wij ons de overheidshouding uit die tijd bepaald niet ten voorbeeld mogen stellen. Het was eerder een uiting van de culturele nachtwakersstaat, die een zodanige krenterigheid aan de dag legde dat wij nu met grote kosten mooie tentoonstellingen kunnen organiseren van voor een prikje aan het buitenland verkochte, hoogst belangrijke Nederlandse kunstverzamelingen.

Dat het debat over het kunstkwaliteitsoordeel door de overheid weer korte tijd actueel is geweest, is te danken - of moet ik zeggen: te wijten - aan onze minister

van vandaag, die ter zake tot enig misverstand aanleiding gevende woorden heeft gebruikt. Tot ieders tevredenheid is dit misverstand in de Tweede Kamer opgehelderd en is een en ander maal vastgesteld dat er een rolverdeling is tussen de minister en de Raad voor de Kunst, waarbij aan de Raad de artistiek inhoudelijke beoordeling is toevertrouwd. Dat is inderdaad het fundament, dat ik met eigen woorden nog eens zo zou willen samenvatten: ‘Als de persoonlijke smaak van een minister een rol speelt in het kunstbeleid moet hij ook wegens slechte smaak ontslagen kunnen worden.’ Ik spreek hier niet bij vergissing van ‘hij’ omdat nu zo overduidelijk is dat *dé*ze minister - zeker kunstminnend en vol belangstelling - die weg niet op wil gaan.

Als dan in het kunstbeleid artistiek inhoudelijke zaken niet aan de orde zijn, volgt daaruit al meteen een wat afstandelijke, meer op formele begrippen en categorieën gebaseerd beleid. Daartoe reken ik niet het in het verleden wel opgedoken denkbeeld van de maatschappelijke relevantie als beoordelingsfactor. Indien de door mij aangehaalde uitspraken over de betekenis van de kunst voor de samenleving ook maar voor een deel waar zijn - en ik denk dat dit zeker het geval is - dan is de betekenis van de kunst voor de samenleving juist een aanname, die zich niet verdraagt met de verbinding aan inhoudelijke politiek-maatschappelijke doelstellingen. Kunst levert de kritische toets, is vaak ver vooruit en kan en mag niet worden opgesloten in wat voorhanden is of zich als voertuig in dienst stellen van politieke of maatschappelijke denkbeelden. In de jaren zeventig werd dit wel gepropageerd en gepoogd, waarbij de lotgevallen van het vormingstheater ons tot voorbeeld kunnen strekken.

Maar de maatschappelijke relevantie is verdrongen door weer andere begrippen,

waarvan ik noem: spreiding, topkunst, maatschappelijke respons, cultuurparticipatie. Het is van het grootste belang om te onderkennen met welk doel, vanuit welke intentie, dergelijke begrippen in het veld worden gebracht. Laat ik als voorbeeld nemen het concept van de maatschappelijke respons. Oppervlakkig gezien is dat een vanzelfsprekend goede zaak: kunstuitingen moeten bij zoveel mogelijk mensen een snaar aanroeren en hen tot ‘antwoorden’ nopen of minstens uitnodigen. Maar indien het begrip gaat dienen als een instrument om subsidiestromen te richten op die plaatsen waar veel publiek toestroomt en aldus - om het toe te spitsen op de theaterwereld - de grote podia met de publiektrekkende succesproducties te bevoordelen ten koste van het tweede en vooral het derde circuit van de kleine theaters met hun vaak experimentele aanpak en - helaas - weinig publiek, dan maakt die vanzelfsprekendheid plaats voor een zeer fundamenteel bezwaar dat direct samenhangt met de grensverleggende betekenis van de kunst.

Iets dergelijks geldt voor de doelstelling cultuurparticipatie. Wie kan daar tegen zijn? Ik beschouw het zeker niet als een naïef ideaal van weleer. Maar beter dan zo’n algemeen begrip en het debat over de waarde ervan is te bezien waar het in de praktijk van het beleid op neerkomt. En als minister d’Ancona daarbij het oog onder meer heeft op het veilig stellen van het boek in de Nederlandse samenleving is dat alleen maar toe te juichen en beter dan te filosoferen over de vraag of wel genoeg Nederlanders deel hebben aan de cultuur (wat daar in dit verband ook precies onder moge worden verstaan).

Ik meen ook dat dergelijke begrippen in hun vertaling naar de praktijk van het kunstleven botsen met de grote variëteit en gelaagdheid van het kunstleven. Wie de letteren, de film, de podiumkunsten en de beeldende kunst (om mij

daartoe te beperken) naast elkaar zet, ziet een verscheidenheid waar zo'n algemeen begrip niet op past en leert ook snel inzien dat op al die sectoren de vraag naar overheidssubsidie op onderling zeer verschillende wijzen moet worden beantwoord. Voeg daarbij de andere onderscheiden, zoals die tussen groot en klein, tussen de Randstad en de minder verstedelijkte gebieden, tussen kunstenaars en kunst(dus produkt)subsidies, dan is snel in te zien dat die over het algemeen wat dogmatisch aandoende begrippen uiteindelijk toch vrij weinig houvast geven aan het debat over het kunstbeleid.

Daar komt nog bij dat de gangbare doelstellingen in de praktijk soms onderling tegenstrijdig uitwerken. Laat ik als voorbeeld nemen de wens om podiumkunstproducties over het land te spreiden. Op zichzelf beschouwd is er weinig tegen spreiding aan te voeren, maar kwaliteits- én kostenoverwegingen (het reizen en trekken, de veelal te kleine podia in de theaters in den lande) kunnen de kwaliteitsbalans toch negatief doen doorslaan. Een duidelijke anomalie doet zich ook voor indien aan een gezelschap een bepaald budget wordt toegewezen op voorwaarde dat een bepaald aantal voorstellingen buiten de standplaats wordt gegeven, terwijl dat budget nu juist niet toereikend is om de daaraan verbonden extra kosten te dragen.

De aan het kunstbeleid leiding gevende begrippen kunnen dus niet absoluut worden genomen. Zij behoeven enige korrels zout om hen mét de andere beginselen bruikbaar te maken voor de toepassing van het kunstbeleid in de praktijk.

Experiment en vernieuwing

Is er dan niets in het algemeen te zeggen? Ik meen van wel en gebruik daarvoor de woorden: behoudt het kwalitatief goede en maak ruimte voor experiment en vernieuwing. Het eerste spreekt voor zichzelf en het tweede is direct

gerelateerd aan die schone beginsel-verklaringen over de betekenis van de kunst voor de samenleving als geheel. In een zo breedvertakt en tot in details georganiseerd en gestructureerd stelsel als het onze krijgt het bestaande vaak als vanzelf de kans om voort te bestaan - de wet van de traagheid is de vijand van vernieuwing - zodat vernieuwingsimpulsen extra kracht moeten hebben. Ik breng hierbij overigens wel in rekening dat de kunstenplansystematiek beoogt al te grote vanzelfsprekendheid en zekerheid over het voortbestaan uit te bannen. Maar toch, welke verbeteringen wij ook aanbrengen in de systematiek, altijd zal het nieuwe de moeilijke strijd moeten voeren voor een plaats onder de subsidiezon. Het criterium voor een adequaat kunstenbeleid zal dus steeds moeten worden gezocht in de mate waarin voorwaarden worden geschapen voor kwaliteit, avontuur en innovatie, die uiteraard ook voor die gevestigde instellingen en gezelschappen gelden.

Zit daar dan geen afbreukrisico in? Ja zeker, maar wij moeten die in de juiste verhoudingen zien. Als in een bedrijfslaboratorium tien uitvindingen worden gedaan, heeft er misschien maar één (of zelfs geen) commerciële betekenis. Met de andere wordt niets gedaan. Toch zou die ene bruikbare uitvinding niet gedaan zijn zonder die negen andere. Ik geloof dat ik de vergelijking niet verder behoef uit te werken.

Ik maak ter afsluiting van dit onderdeel van mijn betoog nog een triviale opmerking over het geld, waar uiteindelijk toch zoveel, zo niet alles, om draait. De kunstenbegroting als geheel maakt maar een miniem percentage uit van de totale rijksbegroting in een orde van grootte van wat weg lijkt te kunnen vallen tussen de plooiën van onze grote operaties op de terreinen van de sociale zekerheid en de volksgezondheid. Van dat bescheiden bedrag maken de subsidies voor innovatieve kunstuitingen weer een heel klein deel uit.

Dáár een extra accent leggen betekent dat met relatief weinig geld veel kan worden gedaan. Op die kunstmarkt is de overheidsgulden een daalder waard.

Dan kom ik tot enige opmerkingen over de Raad voor de Kunst en zijn taken. Het is boeiend te zien hoe de Raad zich in de loop der jaren - Jan Kassies heeft dit beschreven in zijn voordracht *De Raad voor de Kunst 1943-1993* - heeft ontwikkeld van een wat onduidelijk lichaam, ingebed in corporatistisch aandoende idealen, tot een adviesorgaan van regering en parlement, met duidelijk omschreven taken.

Zijn daarmee die oude idealen over de rol van de Raad ook verdwenen? Zeker niet! Verbindingsfunctie tussen staat en samenleving, schakel tussen kunst en volk, zo heette het. En al moeten wij iedere gedachte aan een vertegenwoordiging van het zo rijk geschakeerde en gelede kunstenveld opgeven (er is geen publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie voor de kunsten), toch moet in de adviesrol van de Raad en daardoor in zijn samenstelling uitkomen dat de Raad - natuurlijk: zelfstandig, zonder last of ruggespraak - adviseert ter bevordering van de kunsten en hun plaats in de Nederlandse samenleving, gevoed door en zich rekenschap gevend van wat er binnen de kunstwereld leeft. De nieuwe redactie van artikel 12 van de *Wet op de Raad voor de Kunst 1977* zegt dat in plechtige bewoordingen: 'De Raad draagt zorg dat opvattingen die over het kunstbeleid tot uiting worden gebracht door organisaties, groepen of personen, bij de voorbereiding van zijn adviezen worden betrokken.' Eigenaardig dat zo iets vanzelfsprekends in de wet moet worden opgenomen.

In dit verband wil ik een opmerking maken over het begrip *lobbyen* dat centraal stond tijdens de

plenaire vergadering van de Raad in 1985. De heer Van Schendelen hield de Raad bij die gelegenheid voor dat hij er goed aan zou doen zich politiek actiever op te stellen. Ik zou daarnaast willen stellen dat het er voor de Raad op aankomt realistische, uitvoerbare adviezen te formuleren en zo nodig door uitleg en toelichting die uitvoering te bevorderen. Daarvoor is overigens niet alleen de kwaliteit van het advies doorslaggevend. Er zijn ook tal van publicitaire en politieke factoren die daarbij een rol spelen. De Raad is een bij wet ingesteld adviesorgaan en de politiek verantwoordelijke ministers zijn verplicht advies in te winnen. Wij moeten dan aannemen dat een minister die adviezen in zijn beleid zal verwerken - uiteraard indien hij het ermee eens is - en aldus zijn beleid zal verdedigen. De Raad kan hem daarbij helpen door steeds met één mond te spreken.

Hier komt nog bij dat de Raad sinds enige jaren in zijn adviezen bewust medeverantwoordelijkheid heeft genomen voor afwegingen noodzakelijk door de begrenzing van het kunstenbudget. De Raad adviseert dus ook over het stellen van prioriteiten tussen op zichzelf genomen goede doelen. Dat is een goede methode, maar het onderstreept des te meer dat de adviezen voldoende voor zichzelf moeten spreken.

'De bomen en het bos'

De Raad behartigt het belang van de kunsten. Dat is de algemene basis voor onze werkzaamheden en daarom is er wel ruimte voor om op letterlijk het kritieke moment, zoals ten tijde van een kabinetsformatie bij het opstellen van het regeerakkoord, aandacht voor het kunstenbudget te vragen. Maar helaas, dan moet de Raad zich voegen in de onwelluidende en niet gedirigeerde koorzang van geheel nooddriftig Nederland.

Het is bekend dat de Raad in december van

het afgelopen jaar in het advies *De bomen en het bos* denkbeelden heeft ontwikkeld tot afstoting van de projectadvisering en het onderbrengen daarvan in fondsen, dit naar voorbeeld van wat op een aantal terreinen reeds aanwezig is. Hoewel vragen van efficiency en stroomlijning van procedures hierbij wel een zekere rol hebben gespeeld, zit daarin toch niet de kern van onze voorstellen.

Primair zijn deze gericht op het brengen van de projectsubsidiering dicht bij de praktijk. Bovendien zijn er overwegingen die betrekking hebben op de werkwijze van de Raad. In de eerste plaats heeft de toename van de werkzaamheden ter wille van de microadvisering ertoe geleid dat steeds meer personen als leden van afdelingen, werkgroepen en commissies bij de werkzaamheden van de Raad betrokken werden. Desondanks kwam de Raad steeds meer onder druk kwam te staan als het ging om de vervulling van zijn primaire taak, het adviseren over belangrijke aangelegenheden, het kunstbeleid betreffende. Door deze enorme versnippering van de aandacht kwam en komt de verantwoordelijkheid van de Raad als geheel in de verdrukking. Bovendien - dat is mijn tweede punt - is de microadvisering nauwelijks meer te onderscheiden van beleidsuitvoering. Zeker is er een taak voor het departement om de adviezen van de Raad over projectsubsidies uitwendig te toetsen, maar in feite is in bijna 100 procent van de gevallen het advies van de Raad beslissend. Door de vormen en procedures heen kijkend zien wij dan de Raad als beleidsadviserend en beleidsuitvoerend orgaan in één. Dat is op den duur geen gezonde situatie.

Het is er intussen verre van dat de Raad geen eigen verantwoordelijkheid op het gebied der projectadvisering zou zien. Integendeel. Uitermate belangrijk is dat de Raad op mesoniveau bemoeienis houdt met de fondsen.

Deze moeten alle in de kunstenplansystematiek worden ondergebracht en er behoren zodanige organisatorische en bestuurlijke voorzieningen te worden getroffen ('klinknagels') dat de Raad in staat is tot het nauwkeurig volgen van het beleid van de verschillende fondsen en derhalve ook tot advisering daarover.

Bij de duidelijke keuze voor verdergaande fondsvorming ontveinzen wij ons intussen niet dat het aankomt op het beleid dat die fondsen gaan voeren en dat ook daar - zoals bij iedere organisatie en in iedere structuur - gevaren van vervlakking en verstarring kunnen optreden.

Wat ik eerder uitsprak over kunstbeleid dat gericht moet zijn op vernieuwing, geldt onverkort ook hier. De fondsen die dicht bij de kunstsectoren staan, zullen eerder kwaliteit en vernieuwing in hun beleid kunnen combineren, maar zij moeten daarop dan ook wel aangesproken kunnen worden.

Wat kan dit gaan betekenen voor de Raad als geheel? Als de projectadvisering - die quasi-beleidsuitvoering - is verdwenen, ontstaat er ruimte voor verdergaande verandering. In ons advies hebben wij al aangedrongen op verzelfstandiging van de Raad. Sprekend voor eigen rekening zie ik in het verschieft een Raad met een geringer aantal leden en daardoor de mogelijkheid van een werkzamer plenum. Meer ruimte voor discussie en advisering over kunstbeleid. Meer gesprek over kunst en de ontwikkeling van een platform voor kunstzinnig en kunstminnend Nederland.

Ter afsluiting van dit onderdeel citeer ik Jan Kassies: 'Ik hoop dat de Raad vóórdat hij de dag herdenkt waarop hij een halve eeuw geleden werd geconcipeerd (namelijk 1993) in staat zal zijn tot een nieuwe bezinning op zijn taken. Om een *Umwertung aller Werte* gaat het daarbij niet - het gaat er veeleer om, een aantal grote achterliggende vragen op te sporen en er daarbij niet op te letten, of ze op dat ogenblik à la mode

zijn, in krante- en televisie- of radiatorbrieken verschijnen, laat staan of ze passen in de kraam van de uitvoerende macht van dat jaar. Nieuwe waarnemingskaders scheppen, nieuwe ervaringen aanbieden - dat behoort tot de kunst van de Raad.'

Wat Jan Kassies toen nog niet kon weten, het jaar 1993 waarop hij doelt is ook het jaar van de grote Europese uitdaging. Die zal in de komende tijd veel vergen van diegenen die verantwoordelijk zijn voor het kunstbeleid - wij wensen onze minister op dat terrein alle sterkte en inventiviteit toe - maar ook van de Raad. Daarom als derde deel van deze voordracht iets over Europa en het kunstbeleid.

Europa

Dit zal - mede in het licht van de Europese vraagstellingen - een nog groter beroep doen op de kwaliteit en de inzet van de leden van de Raad, die gepaard zal moeten gaan met een betere regeling van financiële aard voor hen die daar zoveel tijd en energie in willen steken. Over de aard van de vereiste deskundigheid valt te spreken. Ik zou in ieder geval menen dat van de goed ingevoerde 'kunstconsument' een interessante inbreng zou mogen worden verwacht.

Nog maar kort geleden heeft minister d'Ancona in een toespraak voor de Europese Journalistenvereniging de problematiek waarvoor de voortschrijdende Europese eenwording het kunstbeleid gaat stellen, geschetst. Ik wil in dit verband slechts constateren dat ik mij zeer wel kan vinden in de gekozen aanpak van de studie naar een culturele paragraaf binnen het EG-verdrag. Terecht zegt de minister te willen pleiten voor wat meer ruimte binnen het verdrag voor overwegingen van culturele aard, naast overwegingen van louter economische of markttechnische aard. Bovendien maak ik met

waardering gewag van de in opdracht van het directoraat-generaal Culturele Zaken verschenen serie Nederlands cultuurbeleid en de Europese Gemeenschappen.

Hoewel dus al nuttig spit- en graafwerk is gedaan en een overleglijn naar de toekomst is gelegd, is nog veel onduidelijk. Zeker is echter wel dat de Europese eenwording grote consequenties kan hebben voor de Nederlandse cultuur in het algemeen, voor het kunstaanbod en voor de Nederlandse kunstenaars (woorden die overigens voor elk tot de EG behorend land hetzelfde kunnen luiden).

Ik wil mij nu beperken tot enkele losse notities ten aanzien van de sfeer waarin wij het onderwerp zouden moeten benaderen:

- Provincialisme moet worden vermeden. Cultuur kan niet binnen landsgrenzen worden gebonden en is in feite altijd internationaal geweest. De werkelijkheid van muziek, dans, film, architectuur laat dit duidelijk zien.
- Het begrip 'nationale culturele identiteit' moet nader als zodanig en in zijn betekenis voor de kunst worden onderzocht op zijn bruikbaarheid voor een Europese kunstpolitiek.
- Protectionisme is uit den boze. Een klein land als het onze heeft ook in artistiek opzicht daarbij niets te winnen.
- Indien wij binnen cultureel Europa ruimte willen voor andere dan economische overwegingen is het noodzakelijk het eigen beleid niet steeds in een economische en markttechnische terminologie te verpakken.
- Ook in Europa zal het gaan om de kwaliteit van een pluriform kunstaanbod. Wij zullen ons moeten concentreren op datgene waarin wij goed zijn.
- Opvoeren van de kwaliteit van het kunstonderwijs (onder meer door een

J. de Ruiter

was van 1 januari 1990 tot 1 januari
1999 voorzitter Raad voor de Kunst

hoogwaardige tweede fase) kan met name de uitvoerende kunstenaars helpen bij hun 'concurrentie' met mededingers uit andere landen.

- Het eigene verdedigen is goed, het eigene uitdragen buiten de grenzen is beter.
- Kunstuitingen die verbonden zijn met de Nederlandse taal verdienen bijzondere aandacht. Daarbij doet zich het dilemma voor dat wij uiteraard de Nederlandse taal als voertuig van onze gedachten willen handhaven, maar daardoor het uitdragen van die gedachten aan hen, die onze taal niet machtig zijn, belemmeren.
Ik zeg het Gerrit Krol na: 'Voor de Nederlanders is zonder enige twijfel het Nederlands de rijkste taal der wereld.' Het is echter als met de uitspraak van een kind: 'Mijn moeder is de liefste mammi van de hele wereld.' In zekere zin 100 procent waar, maar toch onbruikbaar als uitgangspunt voor een mondiale gezinspolitiek.
- Ten slotte: ook binnen Europa zullen de criteria moeten zijn: kwaliteit en vernieuwing.

Bibliografische gegevens

Ruiter, J. de (1991) 'Introspectie en retrospectie: de Raad voor de Kunst in de jaren negentig'. In: *Boekmancahier*, jrg. 3, nr. 7, 67-74.

- * Rede uitgesproken tijdens het openbare gedeelte van de plenaire vergadering van de Raad voor de Kunst op 10 december 1990.